

2018 Vol:5 / Issue:29	pp.3787- 3797	Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) The Published Date (Yayınlanma Tarihi)	01.10.2018 16.12.2018 18.12.2018
--	--------------------------------	--	---

OSMANLIDAN CUMHURİYETE BİR KURUMUN TARİHİ: TRABZON ŞEHİR KULÜBÜ (1923-1955)

THE HISTORY OF AN ESTABLISHMENT FROM OTTOMAN TO THE REPUBLIC: TRABZON CITY CLUB

Dr. Öğr. Üyesi Muzaffer BAŞKAYA

Trabzon Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü,
Trabzon / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0002-4593-0979

ÖZET

Bu çalışmada Cumhuriyetin ilk yıllarında Trabzon'da Ticaret/Tüccar Kulübü adıyla teşkil edilen ve devamında Şehir Kulübüne dönüşen kurumun faaliyetleri incelenmiştir. Makale dört başlık altında toplanmış, ilk olarak Tüccar Kulübü'nün kuruluşu, teşkilatlanması ve nizamnamesine yer verildikten sonra ardından kulübün faaliyetleri ele alınmıştır. Sonrasında 1936 yılında Trabzon Tüccar Kulübü'nün, Şehir Kulübü'ne dönüştürülmesine değinilmiştir. Son kısımda ise Şehir Kulübü'nün faaliyetleri açıklanmıştır. Makalede üç temel nokta üzerinde durulmuştur. Bunlardan ilki böylesi bir kulübün niçin kurulduğu ve hangi faaliyetler içine girdiği, ikincisi kulübün hangi gerekçelere dayanılarak kapatıldığı veya isminin değiştirildiği, sonuncusu ise Cumhuriyetin ilk yıllarındaki modernleşme ve batılılaşma faaliyetleri sırasında bu kulübün işlevinin neler olduğudur. Çalışma sonucunda elde edilen en önemli tespit, Tanzimat'la birlikte hız kazanan batılılaşma hareketleri sonucunda toplumun aydın ve varlıklı kişilerinin sosyalleşip bir arada vakit geçirme ihtiyacı içine girdikleri ve bu kişilerin kendi aralarında kurdukları cemiyet ve kulüpler vasıtasıyla bir araya geldikleri ve toplumun genelinden izole bir şekilde vakit geçirdikleri olmuştur. Bu düşüncenin bir ürünü olarak Cumhuriyetin ilk yıllarında Trabzon'da var olan Tüccar Kulübü'nün adının ve işlevinin değiştirilerek Trabzon Şehir Kulübü'nün kurulduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kulüp, Trabzon, Ticari Hayat, Modernleşme, Sosyalleşme

ABSTRACT

In this study, activities of an establishment that was established named Trade/Merchant Club and then turned into City Club, has been studied. This article has four main titles; at first the establishing and organizing of the Merchant Club has taken place, then its activities has been discussed. Subsequently, changing the Merchant Club to the City Club in 1936, has been mentioned. In the last chapter, activities of the City Club has been explained. In this article, three essential points have been emphasized. The first of them is the reason of establishing an organization like this and what activities it had; the second is for which reason it was closed or changed name; the last one is what were the functions of this club during modernization and westernization activities in the first years of the Republic. The most important impression that has been gained from this study is that as a result of westernization movements during Reforms, the rich and intellectual people got in need of socializing and spending time together, and these people came together by the communities and clubs that they established, and they spent time independently of the rest of the public. It has been seen that as a product of this idea, Trabzon City Club was established by changing the name and function of the Merchant Club that existed in Trabzon in the first years of the Republic.

Key Words: Club, Trabzon, Commercial life, modernization, socialization

1. GİRİŞ

Tanzimat modernleşmesiyle birlikte bir taraftan geleneksel mekânların bazıları geleneksellik-modernlik ekseninde bir ayrılaşmaya uğrarken, diğer taraftan yeni sürece uygun yeni kamusal ve özel mekânlar ortaya çıkmıştır. Bu mekânlardan biri de kulüplerdir. Batı'da 1730 ve 1740'larda "küçük bir kesim için popüler" olmaya başlayan erkeklerin kendi aralarındaki özel konuşmaları ve etkinlikleri için oluşturdukları ilk özel kurumlardan olan kulüpler, Osmanlı ülkesinde ilk kez 1793'te görülmeye

başlamasına rağmen, ilk Türk kulübü Tanzimat sonrasının ürünüdür. Cumhuriyet modernleşmesiyle birlikte ise yönetici bürokrat-aydın sınıfın ihtiyaçlarına uygun yeni bir kulüp türü olan “şehir kulübü” veya “memurin kulübü” denen yeni kulüp türleri ortaya çıkmıştır. (Öztürk, 2006: 91)

Bilhassa Cumhuriyetin ilk yıllarında hız kazanan modernleşme olgusuyla beraber toplum içinde kendini aydın gören, zengin veya aynı düşünceye yakın kişilerin bir araya gelerek sosyalleşme aracı olarak şehir kulüplerini kurdukları veya yönettikleri görülmüştür. Bu kulüplere üye olabilmek için belli bazı şartlar getirilmiş ve böylece genel halktan veya toplumdaki izole bir şekilde bir araya gelip, vakit geçirilmeye başlanmıştır. Bu yönüyle Türklerde eskiden beri geleneksel olarak sosyalleşme mekânı olarak kabul edilen kahvehanelerden ayrılan şehir kulüplerinin sayısı, 1930’ların başında ülke genelinde büyük bir hızla artış göstermiştir. Bu artışın 1930’lu yıllarda görülmesi aslında tesadüf değildir. Zira artık yavaş yavaş Cumhuriyet ideolojisi yerleşmiş ve 10 yıllık süreçte hızlı bir şekilde sürdürülen kapsamlı devrimler oturtulmuş ve bunlara karşı olması muhtemel muhalefet de ortadan kaldırılmıştır.

1930’lu yıllarda hız kazanan şehir kulüpleri, sadece büyük vilayetlerde değil, zamanla taşrada da açılmaya başlanmıştır. Bazı kentlerde kulüpler açılırken var olan bir başka cemiyet veya kulüp şehir kulübüne dönüştürülmüş bazen de sıfırdan şehir kulüpleri kurulmuştur. Kulüpler açılırken hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın atılan her adım CHP’nin yani Tek Parti idaresinin mutlak otoritesi altında gerçekleşmiştir. Zira bu dönemde birçok kentte CHP il başkanları veya Valiler (bazen her ikisi de aynı kişi olabilir) şehir kulüplerinin açılmasına ön ayak olmuşlardır.

Bu çalışmada Trabzon Şehir Kulübü’nün tarihçesi ile ilgili bilgiler verilmiş, 1923 yılında açılan Ticaret veya Tüccar Kulübü’nün 1936’da şehir kulübüne çevrilmesi ve devamında gelişen süreç ele alınmıştır. Tüccar Kulübü’nün şehir kulübüne çevrilmesini isteyen ve bu değişikliği gerçekleştiren kişi ise Üçüncü Umumi Müfettiş Tahsin Uzer’dir. Uzer’in direktifleri ile Tüccar Kulübü’nün adı ve kimliği ortadan kaldırılmış, yerine Trabzon’un aydın ve zengin kişilerinin gidebileceği şehir kulübü açılmıştır. 1936 yılında faaliyete geçen şehir kulübü Tek Partili yıllar boyunca daha çok içkili toplantı, balo ve gösterilerin yapıldığı bir mekân olarak varlığını sürdürmüştür. Dönemin ruhuna uygun olarak daha az muhafazakâr kişilerin tercih ettiği bir mekân olan Trabzon Şehir Kulübü, çok partili hayata geçilmesi ile birlikte tekrar kabuk değiştirmeye başlamış, ilk olarak adını tekrar Tüccar Kulübü’ne çevirmiştir. CHP iktidardan düştükten sonra ise Tüccar Kulübü adıyla faaliyetlerini sürdüren şehir kulübünde kapsamlı değişiklikler yaşanmış, daha önce içkili toplantıların yapıldığı kulüpte bu sefer Kore Gazileri için mevlitler okutulmaya başlanmıştır. Böylece değişen iktidarla birlikte şehir kulübü de anlayışını değiştirmiştir.

Bu çalışmada muhafazakâr düşünce ile modern anlayış arasında gidip gelen Trabzon Şehir Kulübü’nün tarihçesi ele alınmıştır. Kulüp tarihi ile ilgili bilgiler verilirken başta Trabzon’da yayınlanan İstikbal, Yenyol ve Halk gibi yerel gazetelerden yararlanılmıştır. Belge tarama metoduyla bir araya getirilen bu çalışmada ayrıca arşiv belgelerinden ve konuyla ilgili bilgiler veren ikinci el kaynaklardan da faydalanılmıştır.

2. TRABZON TÜCCAR / TİCARET KULÜBÜ’NÜN KURULUŞU

Trabzon, en erken dönemlerden itibaren ticaret ile var olmuş ve tarihinin en parlak zamanlarını ticaretin yoğun olduğu dönemlerde yaşamıştır. Bilhassa transit ticaretle adı anılan Trabzon, bu hususiyetini uzun yıllar muhafaza etmiştir. Bilhassa 19’ncü yüzyılın ortalarına gelindiğinde ticari kapasitesi adeta patlama yapan Trabzon, Birinci Dünya Savaşı sonrası eski ticari canlılığını kaybetmiştir. (Başkaya, 2014: 19) Bu ticari canlılık zamanla şehirde zengin bir kitlenin doğmasına neden olmuş, bu kitle bir araya gelerek zamanla sosyalleşme aracı olarak bir kulüp kurmaya teşebbüs etmiştir.

Trabzon’da Tüccar veya Ticaret Kulübü adı altında bir derneğin 1923’den önce var olduğunu söyleyebiliriz. Birinci Dünya Savaşı’ndan önce varlığı hakkında bilgi sahibi olduğumuz bu kulüple ilgili olarak Mustafa Reşit Tarakcıoğlu hatıratlarında şu ifadeleri kullanmıştır: “*Rusların işgalinden önce Trabzon’da Ticaret Kulübü vardı. Tüccarlar burada akşamları toplanır, işleri üzerinde görüşür, oyun oynayıp vakit geçirirlerdi.*” (Öksüz-Usta, 2008: 154) Büyük bir olasılıkla Meşrutiyet yıllarında kurulduğunu tahmin ettiğimiz Trabzon Tüccar Kulübü, savaş ve işgal yıllarının ardından 1923 yılına gelindiğinde yeniden organize olarak tekrar kurulmuştur. Bu sırada kulübün kurulma sürecini hızlandıran bazı gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerden en önemlisi, şehir dâhilinde bulunan esnaf ve tüccarların hükümetten talep ettikleri “*Cuma Tatili*” meselesiydi. Zira o günlerde Trabzonlu tüccarlar,

Cuma gününün kendileri için resmi tatil günü olarak kabul edilmesi yönünde çaba sarf ediyorlardı. Hatta şehir dâhilinde bulunan 100 kadar esnaf ve tüccar, Vilayet Meclis-i Umumisine bir dilekçe yollayarak Cuma günlerinin resmen tatil ilan edilmesini talep etmişti. Aslında bu mesele, 1922 yılında da meclis-i umumide tartışılmış fakat bir karar alınamamıştı. (İstikbal Gazetesi, 29 Kanun-ı Sani 1339)

Gerek Cuma tatili meselesi ve gerekse de daha önce kurulduğu halde artık işlevini yitirmiş olan Tüccar Kulübü'nün mevcut durumu, Trabzonlu tüccarları yeni bir arayışa sevk etmiştir. Zira onlara göre, kuracakları bir cemiyetle hem kendi aralarında birliği tesis edecek hem de hak ve taleplerini daha yüksek sesle dile getireceklerdi. İşte bu fikir, 1923 yılının Mart ayında yeni bir Tüccar Kulübü kurulması yönünde çalışmaların da başlamasına neden olmuştur. Bu kapsamda bir kısım tüccar ve esnaf Cuma günleri buluşup, toplantılar yapmak, tanışmak ve istifadeli bir içtima hayatı geçirmek için bir kulüp açmaya karar vermiş ve bu iş için çarşı içinde bir yerde depo tutmuşlardı. Yeni bir Tüccar Kulübü açılması fikri Trabzon kamuoyunu memnun ederken bir yandan da bu kulübün daha evvel mevcut olan tüccar kulübünün akıbetine uğramaması dileğinde bulunuluyordu. (İstikbal Gazetesi, 25 Mart 1339)

1923 yılında yeniden teşkil edilen Trabzon Tüccar veya Ticaret Kulübü'nün resmi açılışı 22 Nisan 1923 günü yapılmıştır. Açılış merasimine Trabzon Vali Vekili İhsan Bey, Rus Sovyet Konsolosu ve şehirde bulunan tüccar ve esnaf ile vatandaşlar katılmıştır. Açılıшта bir konuşma yapan Kulüp Müdürü Hacı İzzetade Hasib Efendi, Trabzon Ticaret Kulübü'nün kuruluş gerekçesi hakkında şu ifadeleri kullanmıştır: (İstikbal Gazetesi, 23 Nisan 1339)

Kulüp, şehrimiz iktisadiyatını muhtaç ve layık olduğu bir şekilde tevlîğ ve inkişaf ettirmek esasına müstenidir. Kabil-i inkâr değildir ki gerek Trabzon ve gerek sair aksam-ı memleketimizde muamelat-ı tüccariyenin tarz-ı cereyanı ihtiyacımızı tamamıyla temin edecek derecede vasil olmaktan çok uzaktır. Ticarete fevkalade haiz-i ehemmiyet olan bu kati muhammenin imkân-ı tahakkuku ferdi hareketlerden ziyade cemiyet halinde teşebbüsât ile kabil-i husuldür.

Trabzon Tüccar Kulübü Müdürü Hacı İzzetade Hasib Bey, konuşmasının devamında kulübün meşgul olacağı işleri şu şekilde sıralamıştır:

- İktisadi kanunlar içinde ihtiyaçları karşılamayan maddelerle ilgili ıslah ve tadili için gerek hükümet ve gerek diğer yetkililer nezdinde teşebbüslerde bulunmak

- Harb-i Umumi sebebiyle fevkalade sarsılan iktisadi itibarı tekrar tesis etmek için çalışmak

- Memlekette mevcut Nafia ve Miri Müesseselerin muhafaza edilmesi için gayret sarf etmek

- Muhtaç olunan yolların tamir ve tadili için uğraşmak

- Ticaret antreposu ve borsaların açılması için girişimlerde bulunmak

- Yerli tüccarları, dünya piyasasında tanıtmak

- Yetiştirilip ihraç edilen başlıca zirai ürünlerin değer fiyatıyla satılması için çalışmak

- İhraç ürünlerine Amerika ve Avrupa mahreçlerinde pazar yerleri bulmak. (İstikbal Gazetesi, 23 Nisan 1339)

Cumhuriyetin ilk yıllarında Trabzon'da faaliyet gösteren Ticaret Kulübü ile ilgili en ayrıntılı bilgiler, 1924 yılında Trabzon Mıntıkası Ticaret Müdiriyeti'nin hazırladığı raporda yer almaktadır. Söz konusu raporda verilen bilgilere göre Trabzon Ticaret Kulübü'nün kuruluş nizamnamesinde şu maddeler yer alıyordu:

Trabzon Ticaret Kulübü Nizamnamesi:

Madde 1: Trabzon tüccarlarının malumat-ı meslekiyelerini tezyid, istirahat zamanlarını faideli bir surette emrar ve bilumum tüccar beyninde samimi bir temas teminiyle, hayat-ı umumiye-i iktisadiyenin tevsî ve tekâmülü maksadını istihdafen Trabzon Ticaret Kulübü namıyla bir müessese teşkil olunmuştur.

2. Memleketin iktisadiyatına müteallik bilumum mesaili ile iştilal, kulübün başlıca vezaifindendir.

3. Kulübe dâhil olacak zevattan mâhiye azami iki lira alınacaktır. Kulüp azasının miktarı çoğaldıkça heyet-i idare işbu ücret-i mâhiyeyi ihtiyaca nispetle tenzil edebildiği gibi, lüzumu halinde altı aylık kadar taahhüt miktarını defaten talep etmek hakkını da haizdir.

4. Kulübe dâhil olacak zevat kulübün programını kabul manasını tazammun etmek üzere, kulübün defter-i mahsusuna isim ve sanat-ı ticaretiyle kaydedilecek ve imza ettirilecektir.

Şekl-i İntihap:

5. Aza-yı umumiye her sene Mart'ta içtima eder ve rey-i hafi ile 7 kişilik heyet-i idaresini intihap eyler. Kulübün bilumum umur ve muamelatını tedvir ve rüyete heyet-i idaresi salâhiyettar olup, kulübün ilk heyet-i idaresi 3 ay için müessisler tarafından intihap edilecek, 3 ay sonra heyet-i umumiye tarafından yeniden intihap yapılacak ve bu heyet Mart'a kadar ifa-yı vazife edecektir.

6. Heyet-i idare aralarında bir reis ve bir reis-i sani ve bir kâtip ve bir veznedar intihap eder. Reisin gaybubetinde reis-i sani her ikisinin gaybubetinde heyet-i idareden en müsün aza riyaset eder.

7. Kulübe ait mukarrerat ve muamelat heyet-i idareden mutlak 4 zatın tahrir-i mazbut kararı ile icra edilir. Bu şekilde karara iktiran etmeden kulüp namına hiçbir şey yapılamaz.

8. Kulübün işletme urunun tanzimi doğrudan doğruya heyet-i idareye aittir.

9. Heyet-i idare azasından herhangi bir hasbezzarure gaybubeti anında aza-yı cemiyet arasından bir vekil tayin edebilir. Bu suretle tayin edilen vekiller heyet-i idareye riyaset edemeyip ancak muvakkat aza sıfatıyla ifa-yı vazife ederler.

10. Her sene Mart iptidasında heyet-i idare intihabı için riyaset tarafından aza-yı umumiye içtimaya davet edilir. İlk içtimada aza-yı cemiyetin sülüsünü mevcut ise intihabat icra, değilse bir hafta temdid-i müddet edilerek ikinci defa davette her kaç kişi içtima ederse etsin heyet-i idare intihabı icra edilir.

11. Kulüp azasının sülüsü ba-takrir heyet-i idarenin umumunun veya azadan lüzum gördüğü zevatın tebdilini talep ederse, heyet-i idare reisi keyfiyetten aza-yı umumiyeyi haberdar edip umumunun davet eder ve inhihab-ı madde mucibince yeniden intihabatı icra ettirir. Fakat bu suretle tecdid-i intihap talebi senede bir defadan fazla yapılamaz.

12. Heyet-i idareden istifa veya sair suretle inhihal vukuunda ihtiyat azadan en fazla rey alan münhalata tayin edilir.

13. Ticarete müteallik ictimaatın gayrısında mukayyet olmayan zevat, ancak mensubinin refakatiyle kulübe gelebilir. (Ticaret Raporu, 1924: 178-179)

22 Nisan 1923 günü yukarıda belirtilen esaslar dahilinde kurulan Trabzon Ticaret Kulübü'nün idare heyeti ise şu kişilerden oluşuyordu: (Halk Gazetesi, 26 Nisan 1339)

Tablo 1. 1923 Yılı İtibarıyla Trabzon Ticaret Kulübü İdare Heyeti

Görevi	İsmi
Reis	Hacı İzzetzade Hasib Efendi
Reis-i Sani	Hatipzade Mustafa Efendi
Sandık Emni	Kıralizade Ali Bey
Aza	Hacı Kazazzade Arif Efendi
Aza	Çilingirzade Halim Efendi
Aza	Hacı Yakupzade İbrahim Efendi
Kâtip Vekili	Pulathanelizade Celal Efendi

Kuruluş işlemlerini tamamladıktan sonra faaliyetlere başlayan Trabzon Ticaret Kulübü, ilk iş olarak kuruluş gerekçelerini ulusal bazdaki yayın organları aracılığıyla kamuoyuna açıklamıştır. Bu kapsamda Trabzon'dan, Türkiye İktisad Mecmuasına gönderilen bir yazıda, kulüp hakkında şu ifadeler yer almaktadır: (İktisat Vekâleti Mecmuası, 1923:46)

Tacirleri asri usulü vesait ile çalışıp ecnebi müesseselerine rekabetini mümkün kılacak bir mecraya sevk edebilmek azim ve gayesiyle merbuten takdim edilen nizamname dâhilinde teşekkül ederek birkaç gün mukaddem küşadı icra edilen kulübümüz şahrâhı azminde ilerleyebilmek için çok defalar heyeti muhteremenizin de tenvirine ihtiyaç göstereceği tabii olduğundan, aramızda daimi münasebat ve muhaberatı müstelzem bir rabitanın elzemini

tebarüz etmektedir. Binaenaleyh memleketimizde Türk iktisadiyatını himaye ve inkişaf ettirmek için icap ederse mütteliheden çalışmak ve iki memleketi alakadar edecek mesaili tüccariye ve teşebbüsat-ı iktisadiyemizden yekdiğerimizi haberdar etmek mucibi faide görülmüş olmakla bu hususta heyeti muhteremenizin muvafakatını temenni eyleriz.

Başlıca amacı Türk tacir ve esnafının yabancı sermaye karşısında rekabet edebilmesi için gerekli ortamı yaratmak olan Trabzon Tüccar Kulübü, kuruluşundan hemen sonra Ağustos ayında bir kongre düzenlemiştir. Bu kongre sonucunda Kulübün idare heyetine Hacı Ali Hafızzade Mehmed, Subaşızade İhsan, Dedezade Kamil, Hacı İzzetzade Hasib, Polathanelizade Celal, Kırılmaz Ali, Kazancızade Hüseyin Efendiler seçilmişlerdir. Hacı Ali Hafızzade Mehmed ve İhsan Efendilerin istifaları üzerine yerlerine yedek üyelerden Serdarzade Hamdi ve Kitabçızade Ali Efendiler getirilmiştir. (İstikbal Gazetesi, 21 Ağustos 1339) 1924 yılının Ekim ayına gelindiğinde bir kongre daha yapmak zorunda kalan Ticaret Kulübü'nün yönetici kadrosunda şu kişiler yer almıştır: (İstikbal Gazetesi, 2 Teşrin-i Evvel 1339)

Tablo 2. 1924 Yılı İtibarıyla Trabzon Ticaret Kulübü İdare Heyeti

Görevi	İsmi	İştigalleri
Reis	Kitapçızade Mehmed Efendi	Tuhafiye ve manifatura tüccarı
Reis-i Sani	Hacı Yakupzade İbrahim Efendi	Manifatura tüccarı.
Katip	Polathanelizade Celal Efendi	Attariye tüccarı
Veznedar	Hacı Mollazade Kemal Efendi	Tütün ve manifatura tüccarı
Aza	Hacı İzzetzade Hasib Efendi	Tütün, fındık ihracat ticareti ve komisyoncu
Aza	Kazazzade Ahmed Cemal Efendi	Pamuk ve iplik ticareti
Aza	Dedezade Kamil Efendi	

1925 yılına gelindiğinde kuruluşunun ikinci yılını dolduran Tüccar Kulübü, Mart ayında genel kurul toplantısını yapmış ve aşağıdaki zevat idare heyetine seçilmiştir:

Hacı İzzetzade Hasib Efendi

Dedezade Kamil Efendi

Hacı Yakupzade İbrahim Efendi

Kitapçızade Mehmed Efendi

Mollazade Kemal Efendi. (Yeniyol Gazetesi, 15 Mart 1341)

2.1. Trabzon Ticaret Kulübü'nün Belli Başlı Faaliyetleri

Ticaret Kulübü'nün kurulduğu dönem, Trabzon'un iktisaden çöküş sürecine girdiği yıllara denk gelmiştir. Buna karşın Ticaret Kulübü bir yandan vilayet dâhilinde bulunan tüccar ve esnafın sorunları ile yakından ilgilenirken diğer yandan da gittikçe geriye giden Trabzon ekonomisini canlandırmak için çeşitli tedbirlerin alınması yolunda teşebbüslerde bulunmuştur. Bu kapsamda 1924 yılının Şubat ayında Trabzon'un ileri gelen sermayedarları Trabzon Ticaret Kulübü'nde toplanarak ithalat ve ihracat faaliyetlerinde yaşanan sıkıntıları masaya yatırmışlardır. Söz konusu toplantı yerel basına şu şekilde yansımıştı:

Bu hafta içinde Ticaret Kulübünde memleket için faydeli bir iki içtima oldu. İlk içtima memleketin ithalatıyla ihracatı arasındaki nispetsizliği derin bir uçurum şeklinde muntazır olmaya başlamasından bahsedilen tehlikeler üzerinde bir münakaşa şeklinde cereyan etti. Memleketinde ithalat ve istihsalatı azaltmak ihracatını tezyide matuf esbabı araştırmak yolunda faydeli mesahiyeler yapıldı. Ve bunun netice ve semeresi olmak üzere de memleket hesabına pek hayırlı teşebbüse girişme kararı ikinci içtimanın zeminini teşkil eyledi.

Söz konusu toplantıda, o günlerde azalmaya başlayan ihracat rakamlarının tekrar artırılması için neler yapılabileceği konusu tartışıldıktan sonra aynı günlerde yapılan bir diğer toplantıda Cumhuriyetin ilk yıllarında Trabzon'un yüz akı olarak nitelendirilebileceğimiz bir yatırımın fikri temelleri oluşturulmuştur. Bu fikir, Trabzon'da bir elektrik fabrikası kurulması projesidir. Zira bu toplantının hemen ertesinde kurulma çalışmalarına başlanan ve 1925 yılında faaliyet başlayan Trabzon Elektrik Türk Anonim Şirketi'nin temelleri, Trabzon Ticaret Kulübünde atılmıştır. (İstikbal Gazetesi, 26 Şubat 1340)

1923 yılında kurulan ve kısa zamanda şehirde ticari hayata yön veren kurumlardan biri haline gelen Trabzon Tüccar Kulübü, kentte bulunan tüccar ve esnafın sorunlarıyla yakından ilgilenmiştir. Zira bu dönemde Trabzon esnafının en önemli sorunlarından birisi de Osmanlı Bankası'nın tutumuydu. Gerçekten de Osmanlı Bankası, özellikle tütün ve fındık gibi ürünlerin ihraç dönemlerinde izlediği politikalar sebebiyle özellikle yerli firmaların tepkisini topluyordu. Aslında banka, her yıl bu ürünlerin ihraç mevsiminde bu işle meşgul olan tüccarlara özel krediler açıyordu. Fakat açılan kredilerin gerek faiz ve geri ödeme koşulları gerekse de kredilerin verilmesi sırasındaki bürokratik işlemler oldukça uzun ve yorucuuydu. Özellikle fındık satış mevsiminde tüccara gerekli kredileri verme konusunda zorluklar çıkaran bankanın bu tavrı zamanla Tüccar Kulübü'nde tartışılmaya başlanmış ve bu konuda gerekli mercilere müracaat edilmesine karar verilmiştir. 1925 yılına gelindiğinde Osmanlı Bankası¹ hakkındaki şikâyetler gittikçe artmıştı. Üstelik 1925 senesi fındık mahsulü önceki yıllara oranla oldukça iyi seviyede idi ve Trabzon tüccarı için bu durum, kaçırılmayacak bir fırsattı. Fakat bankadan kredi almak için müracaat eden tüccarlara yeterli miktarda kredi verilmiyordu. Bu durumdan oldukça rahatsız olan tüccarlar 16 Eylül 1925 günü Tüccar Kulübünde toplanarak bu konu hakkında görüş alış verişinde bulunmuşlardır. Bu konuyla ilgili yapılan toplantı yerel basına şu şekilde yansımıştır: (İstikbal Gazetesi, 17 Eylül 1341) "*Hakkında tüccarların içtima ve müracaatları dün gece ticaret mahfilinde içtima eden tüccarlar Osmanlı Bankası hakkında müzakere ve telgrafla hükümet-i merkeziyeye şikâyet de bulunmuşlardır.*"

Yukarıdaki haberde de zikredildiği üzere Tüccar Kulübünde yapılan toplantı sonucunda bankanın muameleleri ile ilgili Ankara'ya bir şikâyet telgrafi çekilmesine karar verilmişti. Tüccar Kulübü'nde alınan karar doğrultusunda çekilen telgrafta şu ifadeler yer verilmiştir: (Yeni Yol Gazetesi, 24 Eylül 1341)

Trabzon muhiti, harb-i umumiden beri ancak bu sene iktisaden yüzü gülecek feyiz ve bereketli ve en birinci ihracat emtiasından olan fındık vesair mahsulâtı ile karşılaştı. Bu mahsulâtın yalnız bu seneki fındığın bedel-i mühimi isarı 10 milyon liradır. Mahsulâtımızı kıymet-i hakikiyesiyle Avrupa'ya satabilmek için tüccarımızın sermaye-i şahsiyeleri gayr-ı kâfi olduğunu ve binaenaleyh bu seneki mahsulâtın bu noktadan hüsn-i idare edilemeyeceği endişesinden ve haricen muavenet-i nakliye taharrisinde hükümetimizin Osmanlı Bankası'yla ikinci ve kat'i itilafı temin ettiği haberini alınca şehrimiz, hükümetimizin bu itilafı tüccara muavenet kast ve emeliyle yaptığı kanaatinden dolayı pek çok sevindik. Sermayemizin adm-i kifayesi yüzünden piyasayı muhafaza edemediğimizden fındığın ucuz fiyatla elimizden çıkmaya başlaması memleketimizin iktisadiyatını müşkül duruma düşüyordu. Burada bir Osmanlı Bankası şubesi direktörlüğünde İzmir'de doğmuş ve büyümüş, Rum bozması Levanten Ruboli isminde birisi vardır. Bu adamın buradaki vazifesi, İstanbul ve sair mahallerdeki bankalar ile tesisi münasebet etmek iktidarını henüz elde edemeyen birtakım tüccarı kambiyo muamelatında soymak ve ondan başka Müslüman ve Türk tüccara bankasının kasalarını kapayıp burada şubeleri bulunan birkaç ecnebi müessesesine açmak suretiyle henüz inkişaf edemeyen Müslüman ve Türk tüccarını soydurmaktır. Bu direktörün muamelesi bununla kalmayarak ve aynı zamanda bu memlekette e'fal ve harekâtıyla siyaseten şüpheli bir şahıs görünmekle beraber, ahvali hususiyesi dahi şayanı iştihahtır. Muayyen saatlerde erbab-ı müracaatı kabul etmeyerek hevesat-ı şahsiyesiyle meşul olmakta ve binnetice birçok tüccarı hakaretle reddetmektedir. Dest-i muavenetini daima erbab-ı iktisadın üzerinden eksik etmeyen Hükümet-i Cumhuriyetimizin bu adamın tüccarlara yaptığı ve yapacağı hakaretlerin temadisine müsaade etmeyeceğine katiyen kani olduğumuza binaen arz-ı keyfiyet ediyoruz. Binaenaleyh çok rica ve istirham ediyoruz ki, evvela bu Direktör Ruboli'nin acilen tebdilini, saniyen bankanın vücudu erbab-ı ticaretin derecesine göre ikrazat maksadına matuf ise onun da bilamuhal temini esbabının istimali ve bu banka da hayat-ı iktisadiyemize muavenette bulunacağı memul değilse, az çok varlık göstermek suretiyle Ziraat Bankası'nın tevsi-i muamelatına delalet buyrulmasını ehemmiyet-i mahsusa ile rica ve her iki şikâh hakkındaki istirhamatımızın asar-ı fiiliyatına arzı intizar eyleriz efendim

¹ 1925 yılında daha önce Bank Osmanî Şahane adıyla faaliyetlerini yürüten bankanın adı 1 Teşrin-i Evvel 1925 tarihinden itibaren Osmanlı Bankası olarak değiştirilmiştir. Yeni Yol, 26 Eylül 1341/1925

Tüccar Kulübünün bu kararlı tavrı Osmanlı Bankası yönetiminin de bazı kararlarını gözden geçirmesine neden olmuştur. Zira gerekli mercilere telgraf çekildikten bir süre sonra yerel basında Osmanlı Bankası'nın geri adım attığı ve Trabzon esnaf ve tüccarının isteklerini yerine getireceğine dair haberler neşredilmeye başlanmıştır. Söz konusu haberlerden biri şu şekildeydi: (Yeni Yol Gazetesi, 24 Eylül 1341)

Osmanlı Bankası Direktörünün Trabzon için verilen kredi üzerinden yaptığı muamele ile tüccarımızın ihtiyaçlarının temin eylemediğinden ve mevcut kredinin Trabzon'un ihtiyaçlarına yetmediğinden ve bu sene fındık mahsulatının fazlalığı hasebiyle daha vasiğ surette muamele icrasına müsaade edilmesinden bahisle merkez-i umumiyyeye telgrafla müracaatta bulunduğunu söyleniyordu. Çünkü gün müracaat-ı vakıyeye muvafık cevap gelmesi üzerine bankaca da kredi muamelesinin tavih edildiği akşam geç vakit tüccaran mahfilinden istihbar edildi. Bu sabah banka nezdinde yaptığımız tahkikat çünkü istihbaratımızın tamamen teyit etmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Trabzon Tüccar Kulübü'nün bir diğer faaliyeti ise 1927 yılında Ticaret Lisesi'nin, lise kısmının kapatılmaması için gösterdiği gayrettir. Kulübün o dönemki girişimleri hakkında bilgi veren Şevket Çulha bu konuda şu ifadeleri kullanmıştır: (Halk Gazetesi, 21 İlkteşrin 1936)

Memlekette beklenildiğinden çok fazla iş gören yüksek ticaret mektebinin hamisi fazla idi. Nitekim o zaman kuvvetli bir kurum olan Tüccar Kulübü resmi makamlarla birlikte mektebin yüksek kısımlarının muhafaza ve ibka edilmesi etrafında merkez nezdinde istekte bulunmuşlardı.

1923 yılında Trabzonlu bir grup tüccarın kurduğu Trabzon Tüccar Kulübü ilerleyen dönemlerde kendisinden beklenen hamleleri yapamamıştır. Şehrin cemiyet hayatına yön vermesi beklenen tüccar kulübü adeta kahvehane görüntüsü içindeydi. Bu durumu ele alan ve "Tüccar Kulübü Ne Halde?" başlığı taşıyan bir gazete haberinde, aşağı yukarı 10 senedir var olan tüccar kulübünün vahim bir durum içinde olduğu belirtilmiştir. Söz konusu yazıda şu ifadelere yer verilmiştir: (Yeni Yol Gazetesi, 31 Mart 1932)

Aşağı yukarı on senelik bir hayat taşıyan şehrimiz tüccar kulübü elim ve çetin bir idare buhranı içinde bulunmaktadır. Geçenlerde Belediye Reisi Kadri Mesut Beyin riyaseti altında olmak üzere seçilen idare heyeti iki zatın tüccar sıfatına haiz olmamasından polisçe tasdik ve tesciline bermucibi nizamname imkan hasıl olmamış olduğundan nizamnamenin tadili teşebbüsünde bulunulmuş fakat bu noktadan da müspet ve muvaffakiyetli bir netice istihsal edilemediğinden ne yeni bir intihap yapılabilmiş ne de seçildiğinden bahsettiğimiz heyet faaliyet sahasına geçebilmiştir. Fakat kulüp gerek mali ve gerek idari cephelerden dediğimiz gibi elim ve çetin bir buhrana tutulmuştur. Bakımsızlık ve alaksızlık yüzünden arzettiğimiz manzarayı irae eden tüccar kulübü temenni olunur ki tutulduğu buhrandan kurtulmuş, faal ve müfit bir hal iktisap etmiş olsun".

3. TRABZON TÜCCAR KULÜBÜ'NÜN ŞEHİR KULÜBÜNE ÇEVİRİLMESİ

Trabzon Ticaret Kulübü adı altında kurulan ve zamanla Tüccar Kulübü adını alan bu kurum, 1936 yılına gelindiğinde bu isim altında son genel kurulunu yapmıştır. Söz konusu kongrede bir konuşma yapan Süleyman Mahir Bey, kulübün kapatılarak şehir kulübü adı altında faaliyet göstermesi için bir teklif yapıldığını, bu teklifle ilgili gerekli incelemelerin yapılması için encüme 2 ay vakit verildiğini ifade etmiştir. Ardından idare heyeti seçimine geçilmiş ve neticede Kamil Dedeoğlu, Noter Seyfettin Bey, Hami Dedeoğlu, Mehmet Kitapçioğlu, yeni heyete seçilmişlerdir (Yeni Yol Gazetesi, 19 Şubat 1936).

Bu toplantıda Süleyman Mahir Bey'in söz ettiği Tüccar Kulübü'nün kapatılarak yerine Şehir Kulübü kurulması fikrinin asıl mimarı ise Üçüncü Umum Müfettiş² Tahsin Uzer'di. Zira o günlerde şehre yeni ayak basan Uzer'in yaptığı ilk icraat, Tüccar Kulübü'nün kapatılması olmuştur. Uzer'in bu talebi karşısında harekete geçen kulüp üyeleri, Mart ayı başında Başkan Seyfettin Bey'in riyasetinde toplanmış, Tüccar Kulübü'nün Şehir Kulübü şeklini alması yolunda hazırlanan nizamname Seyfettin

² 1935 yılındaki ünlü doğu gezisi sonrasında Başbakan İnönü'nün tavsiyesi ile teşkil olan Üçüncü Umum Müfettişlik Mıntıkası, Erzurum, Kars, Gümüşhane, Çoruh, Erzincan, Trabzon ve Ağrı vilayetlerinden oluşmaktaydı. **T.C. Resmi Gazete**, 11 Eylül 1935. 25 Haziran 1927 tarih ve 1164 sayılı kanunun birinci maddesi mucibince 23 Ağustos 1935 tarihinde kurulan Üçüncü Umumî Müfettişliğe, Erzurum Mebusu Tahsin Uzer atanmıştır. **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**, 030.18.1.2/57.70.16.

Bey tarafından okunarak kabul edilmiş ve onaylanmak üzere vilayete takdim edilmiştir. Kurulması planlanan Trabzon Şehir Kulübü'nün Hâmi Reisi Tahsin Uzer, Fahri Reisi ise Trabzon Valisi olacak ve kulübe memurlar da fahri âza olarak katılabileceklerdi. Bu kulüp için Uzun Sokakta'ki eski sıhhat yurdu binasının kiralanması için çalışmalarına başlanmıştı. (Yeniyoğ Gazetesi, 4 Mart 1936)

Üçüncü Umum Müfettiş Tahsin Uzer'in direktifiyle Trabzon Tüccar Kulübü'nden Şehir Kulübü'ne çevrilen kurumun, onaylanmak üzere vilayete yolladığı nizamnamesi gerekli incelemelerin ardından bazı maddelerinde düzeltme yapılması için geri gönderilmiştir. Bunun üzerine tekrar bir araya gelen kulüp üyeleri, nizamnameye son şeklini vererek Trabzon Valiliği'ne geri göndermiştir. (Yeniyoğ Gazetesi, 14 Mart 1936)

Görüldüğü üzere 1923 yılında Trabzonlu tüccar ve iş adamlarının gayretleriyle kurulan ve şehrin ekonomik hayatında söz sahibi olan Trabzon Ticaret (Tüccar) Kulübü, 1936 yılına gelindiğinde kapatılarak Şehir Kulübüne çevrilmiştir.

Trabzon Şehir Kulübü yoğun bir hazırlık döneminden sonra 22 Mart 1936 Pazar günü açılmış ve kulüp binası için Uzun Sokak'taki eski Sıhhat Yurdu binası tutulmuştur. Son derece parlak bir şekilde yapılan açılış töreni yerel basına şu şekilde yansımıştır:

Şehir Kulübü Açıldı

Geçen sayımızda açılacağını haber verdiğimiz şehir kulübü Pazar günü açıldı. Güzel bir şekilde hazırlanmış olan kulüp salonları Türk, yabancı güzide davetlilerle dolmuştu. Halkevi bandosu bahçede yer almış, güzel parçalar çalmağa başlamıştı. Saat 17'de kulübün Hami Reisi Sayın Üçüncü Umumi Müfettişimiz Tahsin Uzer teşrif etmiş, kurdeleyi keserek salona çıkmıştır. Salonda kulüp başkanı noter Seyfeddin'in açma söylevi ile tören başlamıştı. Açma söyleviden sonra Sayın Tahsin Uzer kıymetli ve çok istifadeli bir hitabede bulunmuş, kulüplerin cemiyette oynadığı müspet ve faydalı rolleri ve şehir kulübünün içtimai, ticari ve iktisadi bakımlardan Trabzon'a temin edeceği faydaları kendilerine has açık ve çok samimi bir eda ve ifade ile tebarüz ettirmiş, muhabbet ve hürmet telkin eden bu özlü ve çok canlı sözler candan alkış aldı.

Şehir Kulübü'nün açılış töreninde Necmiati saz heyetinin çaldığı İstiklal Marşı ayakta dinlenmiş ve daha sonra üye kaydı işlemlerine başlanmış ve 11 kişilik bir idare heyeti seçilmiştir. Şehir Kulübü'nün İdare Heyeti şu kişilerden oluşmuştur: Üçüncü Umumi Müfettişlik Asayiş Müşavir Muavini Bahri, Defterdar Yekta, Ziraat Bankası Direktörü Tarık, Arif Hacıkadıoğlu, Noter Seyfettin, Hami Dedeoğlu, Avukat Faik Ahmet, Fındık Mütahassısı Kazım, Temel Kasımoğlu, Harun Harunoğlu.

Saat 17'de başlayan törenin ardından kulüp, gece saat 4'e kadar açık kalmış, bu süre zarfında binada bulunan Tahsin Uzer zaman zaman salon ve odaları gezmiş, davetli azalar arasında oturmuş ve sohbet ederek hasbihallerde bulunmuştur. Yerel basında Şehir Kulübü'nün açılışı, Tahsin Uzer'in Trabzon'a ilk armağanı olarak nitelenmiş ve bu kulübün ilerleme yönünde iyi bir adım olacağı ifade edilmiştir. (Yeniyoğ Gazetesi, 25 Mart 1936)

Trabzon kamuoyu ve basını ağız birliği etmişcesine Tüccar Kulübü'nün bir oldu bittiyle Şehir Kulübüne çevrilmesini desteklemiştir. Bir anda Tüccar Kulübü'nün aslında vaktini doldurduğu, kahvehaneden farksız bir hale geldiği yönünde yazılar kaleme alınmaya başlamıştır. Bu yazılardan birinde Tefik Vural Tüccar Kulübünün Şehir Kulübüne dönüşmesinden önce çok az sayıda kişinin uğradığı bir kahvehane biçimine dönüştüğünü, üye aidatlarından başka geliri olmayan birçok kulübün kahve ve oyun işinden gelir elde ettiği bu dönemde farklı gelir yolları elde edilmediği için bu olumsuz durum ortaya çıkmıştı. Tefik Vural'a göre kulüplerde görev alanlar arasında kadın üyeler bulunmuyordu. Şehir Kulübü bu boşluğu ortadan kaldıracak, kadınlı-erkekli eğlence ortamını sağlayacaktı. (Yeniyoğ Gazetesi, 25 Mart 1936)

Şehir Kulübü 1936 yılında faaliyete geçtikten sonra bir anda şehrin uğrak yerlerinden biri haline gelmiştir. Cemiyet hayatının en gözde yerlerinden olan Şehir Kulübü'nde ilk kapsamlı organizasyon Nisan 1936 tarihinde yapılmıştır. Donanma Kumanda heyeti şerefine Trabzon Belediyesi tarafından verilen 100 kişilik ziyafete havanın kötü olması sebebiyle bir çok misafir katılamamış fakat tören, Umumi Müfettiş Tahsin Uzer'in katılımıyla sabaha kadar devam etmişti. Ziyafette Necmiati saz heyeti

güzel parçalar. Şehir Kulübü bu ilk etkinlikten yüzünün akıyla çıkmayı başarmıştır. (Yeni Yol Gazetesi, 8 Nisan 1936)

Yine buna benzer bir toplantı Haziran ayı içinde yapılmıştır. Zira dönemin Çoruh Valisi Refik Koraltan riyasetinde 150 kişilik bir grup Trabzon'a gelmiştir. Şehre gelen heyet şerefine Şehir Kulübünde büyük bir şölen verilmiştir. Toplantı salonunda bir araya gelen misafirlerle gerçekleşen sohbet sonrasında Umum Müfettiş Tahsin Uzer kalabalığa hitaben bir konuşma yapmıştır. (Halk Gazetesi, 29 Haziran 1936) 1936 yılı içinde Şehir Kulübüne gelen en önemli misafir Meraşal Fevzi Çakmak'tır. 31 Ağustos günü Trabzon'a gelen Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak şerefine aynı gün belediye tarafından Şehir Kulübünde bir ziyafet verilmiştir. Ziyafete Mareşal Fevzi Çakmak, Üçüncü Umum Müfettiş Tahsin Uzer, Orgeneral Kazım Orbay, Korgeneral Muzaffer, Tümgeneral Tevfik, milletvekilleri Raif Karadeniz, Daniş Eyüpoğlu (Trabzon), İlyas Sami İhsan (Çoruh) Vali vekili, Mareşalin Maiyet erkânı, Üçüncü Umum Müfettişlik erkânı, vilayet memurları, CHP ve belediye heyetleri, çeşitli kurumların başkanları da katılmıştır. Yemeğin sonunda konuşmalar yapılmış, Fevzi Çakmak da Trabzonluların orduya karşı gösterdiği ilgi ve sevgiye karşılık teşekkür etmiştir. (Yeni Yol Gazetesi, 1 Eylül 1936)

Böylesi önemli organizasyonları başarıyla icra eden Trabzon Şehir Kulübü, taraflı tarafsız herkesin beğenisini kazanmış, kamuoyu tarafından takdir toplamaya başlamıştır. Bu konuda yapılan değerlendirmelerde kulüp lokalinde Trabzon'a gelen heyetlerin ağırlandığı ifade edilmiş, burada ziyafetlerin verildiği, misafirlerin kulübün servis, intizam ve konfor gibi özelliklerinden etkilendiği, bu güzel hizmetlerin de idare heyeti, idare müdürü ve lokantayı işleten Kemal Subaşı'nın katkıları ile mümkün olduğu şeklinde bir sonuca ulaşılmıştır. (Yeni Yol Gazetesi, 24 Birinciteşrin 1936)

Halkevi ile birlikte Trabzon'un sanat, kültür ve gece hayatının en önemli merkezi haline gelen Trabzon Şehir Kulübü 1937 yılı içinde yıllık kongresini toplamıştır. Kongre, Başkan Defterdar Yekta Bey başkanlığında gerçekleşmiş, kulübün bir yıllık çalışma raporunun okunmasının ardından yeni yıl bütçesi kabul edilmiştir. Kongrede yapılan seçimde Bahri Bey, Noter Seyfettin, Avukat Kemal, Süleyman Mahir Durukan, Hami Dedeoğlu, Mahmut Tahsin Sayıl ve Osman Bey idare heyetine girmiştir. Kulüp başkanlığına Noter Seyfettin seçilmiştir. 8 Nisan 1937 Perşembe akşamı Başkan Noter Seyfettin riyasetinde toplanan Şehir Kulübü İdare Heyeti kulübün geleceğiyle ilgili olarak kritik bazı kararlar almış, bu kapsamda kulübün bulunduğu binanın 3 yıl süre ile kiralanması karar altına alınmıştır. (Yeni Yol Gazetesi, 1 Eylül 1936)

Trabzon Şehir Kulübü'nün kurucusu Üçüncü Umumi Müfettiş Tahsin Uzer, 1938 yılında rahatsızlanmış ve Avrupa'da tedavi olması gibi bir durum ortaya çıkmıştır. Tahsin Uzer'in bu durumu karşısında harekete geçen Şehir Kulübü yetkilileri Uzer'e bir veda yemeği vermiştir. (Köksal, 2015: 522)

İkinci Dünya Savaşı yıllarına gelindiğinde ülke genelindeki olağanüstü ortam Trabzon'da da görülmeye başlanmış, savaş yıllarının kendine özgü atmosferi Trabzon'un cemiyet hayatını da etkilemiştir. Bu kapsamda savaşın yıkıcı etkisini hafifletmek amacıyla yapılan bilgilendirme toplantıları ve seminerler Trabzon Şehir Kulübü'nde yapılmıştır. (Yeni Yol Gazetesi, 20 Temmuz 1940) Diğer yandan yasal mevzuat gereği kongresini yapmak durumunda olan Trabzon Şehir Kulübü'nde 1941 yılı itibarıyla şu kişiler görev yapmıştı: İdare Heyeti Başkanı Selim Bayakır, üyeler Mithat Sayıl, Mustafa Odabaşı, Kamil Dedeoğlu, Ömer Saraçoğlu, Sıtkı Murathan ve Harun Harunoğlu. (BCA, 490.01/277.1109.2.)

Şehir Kulübünün 1942 yılı Şubat ayı başında yapılan yıllık kongresinde başkanlığa Noter Seyfettin, kâtipliğe ise Şahap Denizler seçilmiş ardından toplantı gündemine geçilmiştir. Sunulan mesai raporu ve bilanço yapılan görüşmelerin ardından kabul edilmiştir. Kongrede murakıplığa Mahmut Sayıl ve Enis Arslan; idare heyetine Başmühendis Mahmut Yonat, İş Bankası Müdürü Veli Tümer, Mustafa Odabaş, Ekrem Ongan, Rıfki Kulaç, Vahit Kasımoğlu, Mithat Sayıl seçilmiştir. Seçilen üyeler daha sonra kendi aralarında yaptıkları değerlendirmeler neticesinde ayrı bir görev dağılımı yaparak Şehir Kulübü başkanlığına Başmühendis Mahmut Yonat'ı seçmiştir. (Yeni Yol Gazetesi, 14 Şubat 1942)

1943 yılına gelindiğinde Trabzon için önemli bir gelişme yaşanmıştır. Zira bu sene içinde Trabzon'da bir Erkek Sanat Okulu açılması gündeme gelmiş ve bu okul için uygun bina aranmaya başlanmıştır. Trabzon'da Sanat Okuluna elverişli bir bina temin etmek üzere Vekâlet Müfettişlerinden Danyal Akbel Trabzon'a gelmiş ve devlet emrindeki bazı binaları incelemiştir. Şehirde yapılan ilk incelemeler sonucunda Şehir Kulübünün icarında bulunan binanın Ticaret Lisesine, Ticaret Lisesi binasının da Sanat

Okuluna tahsis edilmesine karar verilmiş,(Yeni Halk Gazetesi, 8 Haziran 1943) vilayet makamı, Şehir Kulübünün tahliye ve Ticaret Lisesi'nin Şehir Kulübü binasına nakli için Maarif, Nafia, Emniyet ve Hususi Muhasebe müdürleriyle Belediye Riyasetini vazifedar kılmış ve naklin icrasında gerekli vesaiti bu heyetin emrine tahsis etmiştir. Yeni bir bina bulununcaya kadar Şehir Kulübü içindeki eşyaların, İskenderpaşa'daki Hususi İdareye ait binaya nakline karar verilmiştir. Kulübün eşyaları nakl edilirken diğer yandan da Ticaret Lisesi'nin eşyaları, kulüp binasına taşınmaya başlanmıştır. (Yeni Halk Gazetesi, 6 Ağustos 1943) Şehir Kulübü'nün yaşadığı bina sıkıntısı 1943 yılında da devam etmiş kulüp bu yıl sonunda elektrik şirketinin bulunduğu binada Kunduracılar Cemiyetinin boşalttığı kısma geçici olarak yerleşmiş, birkaç ay sonra Moloz mevkiindeki Beden Terbiyesi Bölgesi binasına nakledilme kararı alınmışsa da (Yeni Halk Gazetesi, 27 Mayıs 1944) elektrik şirketinin Selamet Oteline nakledilmesinin ardından boşalacak bu kısmın kulüp üyelerine açılması yönünde bir karar alınmıştır. (Halk Gazetesi, 12 İllkanun 1944)1943 yılında Trabzon Şehir Kulübü, Trabzon'da okuyan ve maddi durumu elverişli olmayan bir öğrencinin tüm masraflarını üstlenmiştir. Kulübün bu olumlu hareketi Trabzon kamuoyu tarafından da sempatiyle karşılanmıştır. Konu ile ilgili bir yazı kaleme alan Cemal Rıza Çınar şu ifadeleri kullanmıştır: (Yeni Halk Gazetesi, 17 İkinciteşrin 1943) “*Trabzon liselerinden birinden mezun, atisi pek parlak bir zekayı, fakir bir memleket çocuğunu elinden tutup bağına basarak yüksek tahsil masrafını kabullenen şehir kulübünü candan tebrik etmek vicdan borcumuzdur.*”

1944 yılında Cumhuriyet Halk Partisi'nin hazırladığı teşfit raporuna göre aynı yıl itibarıyla Trabzon Şehir Kulübü 80 kişilik bir üye sayısına sahipti. Rapora göre hepsi partili olan kulübün idari teşkilatlanması şu şekildeydi:

Başkan, Avukat Kemal Hatip, Azalar: Ekrem Ongan, Mahmut Sayıl, Vahit Kasımoğlu, Mustafa Odabaş, Rıfki Kulaç. (BCA, 490.0/595.57.8)

1945 yılında Trabzon Şehir Kulübü'nde bazı değişimler yaşanmıştır. Bu yıl içinde yapılan yıllık kongrede Şehir Kulübü idare heyetine, eski idare heyeti üyeleri olan Kemal Hatip, Mustafa Odabaş, Ekrem Ongan, Ömer Sağıroğlu, Vahit Kasımoğlu ve Sıtkı Murathan seçilmiştir. Kongrede ayrıca kulübün isminin değiştirilmesi hakkında verilen rapor görüşülerek yeniden Tüccar Kulübü adını alması kararlaştırılmıştır. (Halk Gazetesi, 26 Ocak 1945) Böylece II Meşrutiyet yıllarından beri yaşanan değişim ve dönüşüm bu süreçte de etkisini göstermiş ve kulüp ilk kurulduğu yıllardaki adını tekrar almıştır. Bu tarihten sonra Trabzon Tüccar Kulübü'nün ayrı bir kulüp olarak mı yoksa Trabzon Şehir Kulübü ile Tüccar Kulübü'nün esasen aynı kulüp olarak faaliyet gösterdiği tam olarak tespit edilememiştir. Buna karşın yerel basında uzun bir süre Trabzon Şehir Kulübü ile ilgili bir habere rastlanılamamıştır. Oysa aynı günlerde Trabzon Tüccar Kulübü'nün oldukça aktif bir şekilde cemiyet hayatının içinde olduğu görülmüştür. (Halk Gazetesi, 16 Nisan 1948)

Trabzon Şehir Kulübü ile ilgili olarak 1953 yılında bir gazete haberine rastlanılmıştır. Bu haberde Trabzon'da faaliyet göstermeye devam eden şehir kulübünün, bir futbol turnuvası tertip ettiği ifade edilmiştir. Şehir Kulübü Kupası adıyla düzenlenen turnuvaya İdmanocağı, İdmangücü, Necmiati, Doğanspor, Sebat Gençlik kulüpleri iştirak etmiştir. (Yeni Halk Gazetesi,16 Eylül 1953) 1955 yılında Trabzon Şehir Kulübü kendine ait bir bina satın almıştır. Uzun Sokak'ta Mahmut Serdar vereselerine ait olan ve savaş yıllarında inzibat dairesi olarak kullanılan, alt katında 2 mağaza ve 300 metre üzerine kurulmuş olan bu 3 katlı binaya 40 bin lira gibi bir para harcanmış ve binanın tapusu kulüp adına tescil edilmiştir. Trabzon basınına göre, 30 seneden beri gayri müsait binalarda oturan kulüp nihayet güzel bir binaya sahip olmuştu. Bu itibarla Trabzon Şehir Kulübü Başkanı Agah Erdemli ve yönetim kurulu ayrıca tebrik edilmiştir. (Yeni Halk Gazetesi, 12 Şubat 1955) Şehir Kulübü satın aldığı bu binanın tamir masraflarını karşılamak maksadıyla bir eşya piyangosu tertip etmiştir. Mart ayının ilk haftası satışa sunulan toplam 12.500 lira değerinde eşyadan oluşan (Yeni Halk Gazetesi, 24 Şubat 1955) bu piyangoda buzdolabı, motorsiklet, hasır altın bilezik, dikiş makinesi, 1500 lira para ikramiyesi, çamaşır makinesi, av tüfeği, radyo, çelik dolap, daktilo, bisiklet gibi hediyeler için gerekli bilet satışlarına başlanmış ve hatırı sayılır bir gelir elde edilmiştir. (Yeni Halk Gazetesi, 20 Nisan 1955) Ertesi yıl kongresini toplayan Trabzon Şehir Kulübünde yeni bir idare heyeti oluşturulmuştur. Söz konusu heyet şu kişilerden meydana gelmiştir: Reis: Agah Erdemli, Reis Vekili: Hüsnü Aybay, Umumi Katip: Ömer Naci Sağıroğlu, Muhasip ve Veznedar: Haluk Çulha, İdare Müdürü: Ahmet Rasim Karanis. (Doğu Gazetesi, 3 Şubat 1956)

4. SONUÇ

1923 yılında kurulan ve yaptığı olumlu faaliyetlerle Trabzon'un ticari hayatına renk katan Tüccar Kulübü, 1936 yılına gelindiğinde Şehir Kulübüne çevrilerek kapatılmıştır. Burada şunu ifade etmek gerekir ki 1936 yılı Tek Parti idaresinin sosyal ve siyasi sistemde belirgin bir şekilde kök saldıği bir döneme denk geliyordu. Zira bu dönem valilerin il başkanı olduğu, iktidar partisi CHP'nin ülkedeki hemen her kurumu kendi anlayışı doğrultusunda biçimlendirdiği günlerdi. Bu kapsamda hemen her yerde olduğu gibi Trabzon'da da bazı kurumlarda değişim ve dönüşümler yaşanmıştır. Büyük bir olasılıkla böylesi bir değişime ihtiyaç duyulmasının sebebi Tüccar Kulübünün muhafazakar bir görüntü vermesinden ileri geliyordu. Bunun en açık delillerinden biri Kulübün özellikle ilk yıllarda “*Cuma Tatili*” meselesiyle yakından ilgilenmesi olmuştur.

Trabzon Tüccar Kulübü'nün kapatılması konusunda Umum Müfettiş Tahsin Uzer'in büyük bir kararlılık göstermesi ve Trabzon'a ayak bastığı gibi hemen bu işle ilgilenmesi ayrıca kulübün ilk kurucu ve idare heyetinin büyük bir bölümünün tasfiye edilerek yerine partiye yakın kişilerin getirilmesi de bu değişimin bir başka belirtisiydi. 1946 sonrasında Türkiye'de çok partili siyasi hayata geçilmesiyle birlikte DP ve CHP'yi destekleyen ve kendi içinde kamplara ayrılan gazeteler içinde DP'yi destekleyen Yeni Yol Gazetesi'nin 14 yıl önce Şehir Kulübüne çevrilmesine rağmen kulübü halen daha Tüccar Kulübü olarak tanıtması buna karşın CHP'ye yakınlığıyla bilinen Halk Gazetesi'nin Tüccar Kulübü yerine Şehir Kulübü ifadesini kullanması, hem her iki tarafın tüccar kulübüne bakış açısını ortaya koyması açısından hem de kulübün bu iki partinin mücadele alanı haline geldiğini göstermesi bakımından önemli göstergeler olarak değerlendirilmektedir.

Neticede Trabzon'da hayata geçen ve Cumhuriyetin ilk yıllarında oldukça aktif bir şekilde Trabzon tüccar ve esnafının sorunlarıyla ilgilenen Trabzon Tüccar Kulübü, 1936 yılında Şehir Kulübü adını almıştır. Çalışma sonunda, esasen Türk toplumunda şehir kulübü adı altında muhafazakâr ve modern düşüncenin mücadele halinde olduğu müşahede edilmiş ve aslında bu mücadelede şehir kulüplerinin birer araç olarak görülmesi gerektiği düşüncesine ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon Kodu: 490.01./ Yer No: 277.1109.2

BCA, 490.0/595.57.8

Sürelî Yayınlar

İstikbal Gazetesi (1923-25)

Yeni Yol Gazetesi (1925-56)

Halk Gazetesi (1923-1950)

Doğu Gazetesi (1955)

Kaynak Eserler

Yeni Halk Gazetesi (1943)

T.C. Resmi Gazete

Kaynak Eserler

Başkaya. M. (2014), Tek Parti İktidarı Döneminde Trabzon Ekonomisi (1923-1950), *KTÜ Sosyal Bilgiler Enstitüsü Dergisi*, Trabzon.

Köksal Ü. (2015), Trabzon'da Dernekleşme, *KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Trabzon

Öksüz H.- Usta V., (2008), *Mustafa Reşit Tarakcıoğlu (Hayatı, Hatıratı ve Trabzon'un Yakın Tarihi)*, Serander Yayınları, Trabzon.

Ticaret Vekâleti, (1926)“Trabzon Vilayeti'ne Ait Malumat-ı İktisadiye ve İhsaiye, Trabzon Mıntıkası Ticaret Müdüriyetinin Ticaret Raporu”, Ticaret Vekâleti Mecmuası, Birinci Sene, Mayıs 1341, Numara 9, Öđüt Matbaası, İstanbul.